

Hantering av problemskapande beteenden

Ett låg-affektivt
perspektiv

Bo Hejlskov Elvén
Leg. psykolog

Bo
HEJLSKOV ELVÉN

Bo Hejlskov Elvén:
Problemskapande beteende
vid utvecklingsmässiga
funktionshinder.
Studentlitteratur 2009

Program

Förhållningssätt

Ansvarsprincipen
Kontrollprincipen

Metod

Kravanpassning
Låg-affektivt bemötande

Bo
HEJLSKOV ELVÉN

Vad ska vi titta på?

Det som upplevs som problem

- För vem?
- Vi definierar något som problemfyllt, när det är ett problem för oss
- Det är det oftast när vi inte har rätt metod

Denna definition innebär att vi måste förhålla oss till vårt ansvar

Bo
HEJLSKOV ELVÉN

Ansvarsprincipen

Den som tar ansvar kan påverka

Bo
HEJLSKÖVELVEN

Dagnan & Cairns (2005): Staff judgements of responsibility for the challenging behaviour of adults with intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research* 49(Pt 1):95–101.

Weiner (1995): *Judgements of responsibility*. The Guilford Press, New York

Ansvars- principen

Om vi inte har rätt metod
vill vi ibland försöka bli
av med ansvaret

Bo
HEJLSKÖVELVEN

Ansvars- principen

Vi försöker då tyvärr att
lägga ansvar på dem som
minst kan bära det

- Anhöriga
- Andra verksamheter
- Politiker och ledning
- Brukaren

Bo
HEJLSKÖVELVEN

Ansvars- principen

Man kan lägga ansvar på brukaren genom att använda metoder som placerar ansvaret på henne

- Vädjan
- Straff
- Konsekvens
- Tillrättavisningar
- Belöningsystem

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Ansvars- principen

Eller genom att tycka att hon är

- Envis
- Omotiverad
- Kravavvisande
- Trotsig
- Olydig

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Människor som
kan uppföra sig
gör det

(Ross W. Greene)

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Ross w. Greene: Explosiva barn.

Annars kan man kanske inte leva upp till krav och förväntningar kring

- Att förstå konsekvenser av eget handlande
- Flexibilitet
- Uthållighet
- Impulskontroll
- Sociala förmågor
- Stresstålighet
- Överskott
- Följsamhet

Bo
HEJLSKOVELVÉN

Människor som kan uppföra sig gör det

(Ross W. Greene)

Bo
HEJLSKOVELVÉN

Ross w. Greene: Explosiva
barn.

Fostran?

Det innebär att vi måste göra upp med
föreställningar som stammar ifrån vanlig
fostran

- Vanlig fostran har effekt på kanske 90 % av alla barn
- Men bara på barn, och inte på alla
- Man får ibland en diagnos när vanliga metoder inte fungerar
- Vi går ibland i **metodtaket** och börjar fostra
- Metoder som bevisligen inte fungerar ska inte upprepas!

Bo
HEJLSKOVELVÉN

Metod?

Tillrättavisningar och utskällningar

- Det har aldrig påvisats en positiv effekt av utskällning
- Samma sak gäller tillrättavisningar av barn och människor med särskilda behov
- Men däremot effekterna
 - Entusiasmen blir lägre
 - Uthålligheten mindre
 - Svagare koncentrationsförmåga
 - Depression och låg självkänsla
 - Fysiska sjukdomar som kräver behandling
- Berätta därför vad man ska göra istället
- Och ge beröm när brukaren lyckas!

van Duijvenvoorde et al (2008): Evaluating the negative or valuing the positive? Neural mechanisms supporting feedback-based learning across development. *The Journal of Neuroscience* 28(38):9495–9503.
Erik Sigsgaard: Utskälld. Liber 2003

Metod?

Straff

- Straff har ingen positiv effekt hos den som straffas
- Det finns dock effekter:
 - Den negativa effekten: Det har visats ett tydligt samband mellan straff och senare kriminalitet och annat problemskapande beteende
 - Den legitimerande effekten
 - Den belönande effekten: Den som straffas får en belöningsupplevelse (dopamineffekt)

Kant 1781

Gneezy & Rutichini (2000): A fine is a price. *Journal of Legal Studies* 29(1): 1–18

de Quervain et al (2005): The Neural Basis of Altruistic Punishment. *Science* 27 August 2004: 305(5688):1254-1258

Metod?

Konsekvens

- Lär man sig av sina erfarenheter?
 - En del människor förstår inte orsak och verkan i komplexa sammanhang
 - Och kan inte förutsäga framtid
 - Och andras beteende
 - Inklusivt personalens krav

Därför upplevs konsekvenser ofta som oförutsägbara straff

Man kan därför utgå ifrån att konsekvenser inte fungerar på människor som tycker de är orättvisa eller blir överraskade

Hejlskov Elvén, Veje & Beier (2012): Utvecklingsmässiga funktionshinder. Studentlitteratur, Lund

Bemötande

Problembeteende handlar ofta om problemets och lösningens växelspel

- Jag har ett problem som jag löser
- Min lösning blir ofta ett problem för den andra, som han löser
- På ett sätt som blir ett problem för mig, som jag löser...

Man kan enbart lösa denna sortens konflikter genom att hitta en lösning som inte är ett problem för den andra

Bo
HEJLSKÖVELVEN

Bemötande

Vi vill helst lära brukarna att använda sig av lösningar som inte är ett problem för oss

Det är nog den dummaste tanke vi kan ha

- Vem har alla resurserna?
- Får en av oss till och med betalt?

Det er mer logiskt att vi hittar lösningar som inte är ett problem för den andra

Då slippar vi maktlösheten det innebär att uppleva att man inte har kontroll

Bo
HEJLSKÖVELVEN

Kontrollprincipen

Man måste ha kontroll över sig själv, om man ska kunna lämna över lite kontroll till andra

Bo
HEJLSKÖVELVEN

Diekhof EK, Geier K, Falkai P, Gruber O. (2011): Fear is only as deep as the mind allows A coordinate-based meta-analysis of neuroimaging studies on the regulation of negative affect. *Neuroimage*. 2011 Sep 1;58(1):275-85.

Kontrollprincipen

Att förlora kontrollen är läskigt

Då blir det

- Svår ångest
- Slag
- Sparkar
- Bett
- Skadegörelse
- Våldsam självskada

Bo
HEJLSKOVELVÉN

Kontrollprincipen

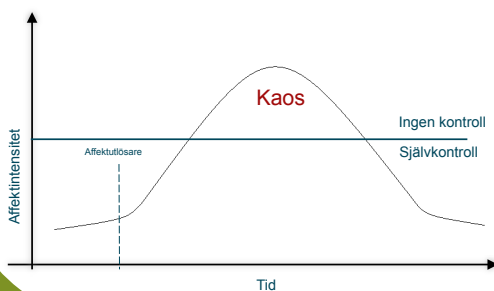
Därför har vi olika strategier för att behålla kontrollen

- Att vägra
- Att ljuga
- Att gå två steg bakåt eller springa bort
- Spottande, enstaka slag eller skrik
- Glåpord eller hot
- Att bita sig i handen eller slå sig i armen

Ikke farligt

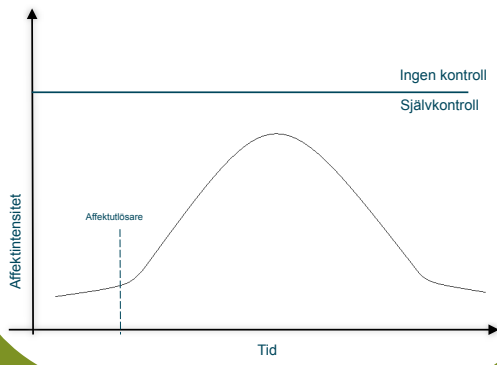
Bo
HEJLSKOVELVÉN

Affektreglering

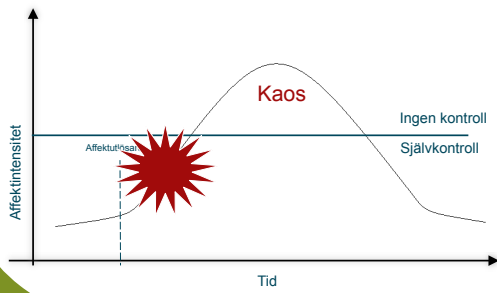
Bo
HEJLSKOVELVÉN

Affektreglering

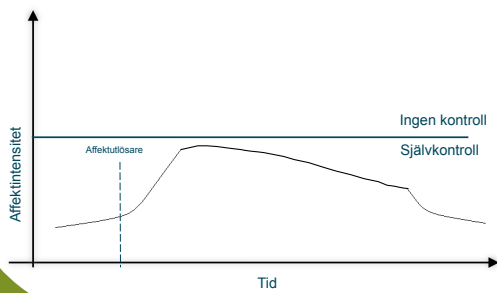
Bo
HEJLSKOVELVÉN

Affektreglering

Bo
HEJLSKOVELVÉN

Affektreglering

Bo
HEJLSKOVELVÉN

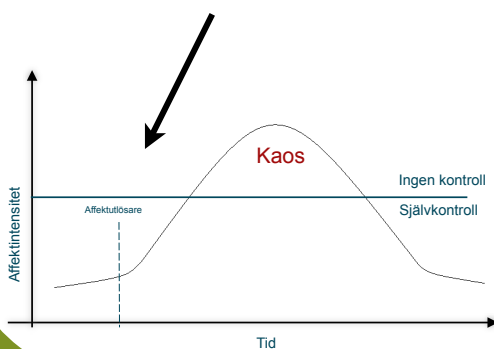
Kontrollprincipen

Därför måste allt vårt arbete ha som mål att brukaren har kontrollen över sig själv
Och vårt mål i varje svår situation måste vara att brukaren snabbast möjligt uppnår självkontroll igen
Och vi måste ha metoder som hjälper brukaren att lämna över lite kontroll till oss

Metod

- Kravanpassning
- Låg-affektivt bemötande

Affektreglering

Krav

Minst 70 % av konflikterna mellan personal och brukare föregås av ett krav

Vi måste dock ställa krav

- Vi måste kompensera för brukarens bristande förmåga att veta vad som är bra för henne
- Vi ställer därför krav som ska
 - Få vardagen att fungera
 - Hygien etc
 - Utveckla brukaren
 - Inläring

Kravanpassning

Ett nej är en lösning

Alla har rätt att säga nej!

Uppgiften är att ställa kravet på ett sätt som innebär att brukaren säger ja

- En begriplig struktur
 - Geografisk
 - Regler
 - Tidsmässig
 - Tidsmässiga strukturer kompenserar för att brukaren inte vet vad som kan hända

Kravanpassning

Sedan kan man tillföra tillfällig begriplighet

- Medbestämmande, delaktighet
 - Dealande
 - Vi-upplevelser
 - Val
- Skapa framtid
 - Att leda vidare
 - Förberedelse, tid
 - Att bli redo
 - Snooze-metoden
- Begriplighetstrick
 - Cues
 - Skapa överblick
 - Skapa orsak
 - Att bli färdig
 - Mutor och motiverande handlingar

Metod

- Kravanpassning
- Låg-affektivt bemötande

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Havnesköld & Mothander
(1995): Utvecklingspsykologi.
Natur och Kultur, Stockholm

Affekt

Det finns ett antal
grundläggande affekter,
som fungerar från vi är
små:

- Glädje
- Övrraskning
- Ilska
- Ångest
- Fruktn
- Ledsnad
- Skam
- Leda
- Avsmak/avsky

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Affektsmitta

Affekt smittar - vi känner
av varandras affekter
Det gör vi genom såkallade
spegelcellsfunktioner
Vi speglar varandras
muskelspänningar

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Affektsmitta

Alla barn är födda med förmågan till affektsmitta

Det är det första ledet i empatiutvecklingen

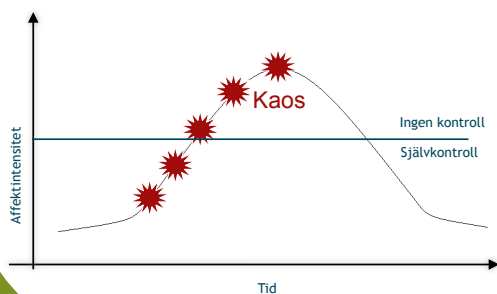
Barn med särskilda behov har svårigheter med den fortsatta empatiutvecklingen

Man utvecklar inte förmågan att särskilja egna och andras affekter

Vid stress, hjärnskada, psykos och demens förlorar man denna

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Affektreglering

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Låg-affektivt bemötande

Dämpa känslouttrycken
Avleda om möjligt

- Humor
- Personalbyte
- Tänka på annat

Undvik förlängd ögonkontakt

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Låg-affektivt bemötande

Respektera det personliga utrymmet

- Varje gång brukaren går två steg bort från dig ska du gå två steg baklänges
- Gå baklänges vid kravsättning
- Placera dig inte mitt emot brukaren

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Låg-affektivt bemötande

Brukare

Du

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Låg-affektivt bemötande

Brukare

Du

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Låg-affektivt bemötande

Sätt dig när brukaren blir orolig

Undvik att markera dig fysiskt

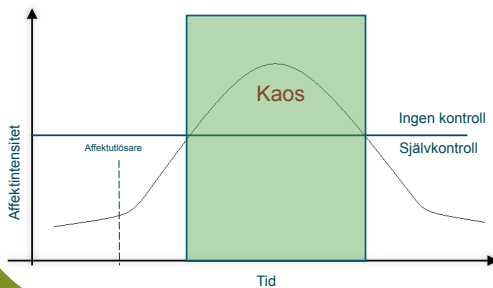
Låtsas du är på väg hem från stan en mörk lördagskväll!

Undvik att smittas av brukarens oro

Se till att smitta brukaren med ditt lugn

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Affektreglering

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Låg-affektivt bemötande

- vid kaos

Vänta - oftast räcker det

Få ut andra brukare så det blir utrymme och lugn

Undvik beröring med spända muskler

- Slappna av om brukaren tar tag i dig

Bo
HEJLSKÖVELVÉN

Låg-affektivt bemötande - vid kaos

Och i nödsituationer, där du måste ta tag i en brukare

- Använd rörelse, inte fastlåsning som ökar adrenalin
- Släpp aktivt efter några sekunder
- Se till att undvika smärta, det ökar stressen
- Använd dig av brukarens reflexer

Andrew McDonnell:
Managing Aggressive
behaviour in care settings.
Wiley 2010

Principer

Människor som kan uppföra sig gör det

Du har ansvaret för brukarens beteende och reaktioner

Pedagogik, vård och omsorg måste ha som mål att brukaren har kontrollen över sig själv

Kravanpassa - få brukaren att säga ja

Skapa lugn - avstånd, titta bort, sidan till, ingen muskelspänning

Och använd Matthews lag - alla pedagogiska nederlag kräver en handlingsplan

www.hejlskov.se

